

Horváth Dezső

Hét ablak világít

Jól gondolták elődeink, hogy a tanyai emberek szellemi magárahagyottsága ellen legjobb orvosság az iskolahálózat. Klebelsberg Kunó nevéhez kötődik az elhatározás is, meg a megvalósítás is, hogy ne kelljen három kilométernél nagyobb távolságot megjárniuk azoknak a gyerekeknek, akiknek iskolába kell járniuk. Ésben, sárban, hóban, fagyos szélben, ezer kellemetlenségben.

Zsombó se maradt ki az áldásból.

Sajnos a gyászából se. Mert egyszer csak ellenkező széljárással megszüntették az összes tanyai iskolát. Ezer fogós érv volt hozzá, a legerősebb, hogy az iskola is konzerválja a tanyát. Ha a gyerek bekényszerül a központi iskolába, ahol a zsúfoltságban levegő se nagyon jutott neki, netán tanyai kollégiumok közvetítésével, akkor előbb-utóbb bekényszerülnek szülei is. Eljen és virágozzék az élenjáró szovjet példára a mezőgazdasági nagyüzem!

Az első tanyakönyvem (*A tizedik ember*) ügyében jártam akkoriban kilincsről kilincsre a homoki tanyákat, így jutottam el a Wesselényi-iskola tanítójához, Kovács Álmoshoz is. Aki egyedülálló képességekkel holtig tartó kíváncsiságot ültetett el minden tanulója. Róla is fogalmazódott meg bennem az ige: áldassék a tanyák tanítója. Ő mondta, tíz év óta esténként működik egy kertbarátkör is náluk. Legközelebbiben már ott is voltam.

A mellettem ülő atyafi mondta, kétévenként elég lenne tartani, mert a tudomány nem tud annyi újdonsággal szolgálni, amennyit be ne vettek volna már. Tótágast állt a fejemben a gondolat. Én úgy tudtam, minél többet tud az ember, annál jobban érzi, hogy keveset tud. Mondtam is neki:

- Szereti a töltött káposztát?
- Hogyne szeretném.
- Annál jobb, minél többször fölmelegítik.
- Szentigaz.
- De ha egy évet kihagynak, fölveri a szőrös penész, és gusztusa se lesz senki-nek, hogy kanalat merítsen bele.
- Maga mit ajánl?
- Elérhető körből a legkikalapáltabb tudósokat hívnám meg.

Most ugrik a majom a vízbe:

- Annyi eszünk nekünk is van, tudjuk, a tudósok mind unalmasak. Senki el nem jönne.

- Ha nem megy, ne erőltessük!
- Akkor csinálja maga!

El is mondta mindjárt a kör vezetőjének, Sipos Mihály érettségizett parasztembernek, aki azt felelte rá, nem tudom, mit akar ez a pasas, de próbáljuk meg.

Tavaszi hónapokban jártunk már, elmentem Barabás Zoltán akadémikushoz, európai hírű búzanemesítőhöz, régi jó barátomhoz, és hívtam, jöjjön majd el Zsombóra. Addig ért a barátság, kapásból rávágta: nem megyek.

– Miért nem jössz?

– Mert én búzát nemesítek, ők meg ősziparackot termelnek. A kettőt még keresztezni se lehet.

Akárhányszor hívtam, mindig ezt felelte. Nyár végén szép kukacot tettem a horogra:

– De ha te jó búzából gyúrod a tésztát, más kenyér jön ki a kemencéből.

Ezt már bekapta. Eljött.

Akkor már föltett szándékom volt, ne csak a tudósok hozzák városból a tudományt, kapcsoljuk be a páternosztert: visszafelé is szállítson. Lehet, hogy a tudós ember Pestre jutva 250 tanya mellett megy el, de egybe se néz be, így azt se tudja, hogyan eszi a fene a szegény embert. Ha este 6-kor kezdünk, menjünk be 3-kor egy tanyába, hogy bemérhesse magának a várható színvonalat. Sipos Mihály vállalta az elsőséget, akit én mindjárt kineveztem Rektor úrnak. A régi iskolamesteri jelentésben. Azóta is viseli egészségben. (Nincsen olyan egyetemünk, amelyiknek ennyi ideig lenne rektora ugyanaz a személy.)

Busszal mentünk, a tanyaudvaron szembejön velünk a feleség, és fennhangon kérdezi:

– Professzor úr! Mennyi a szelén a búzában?

– Nem tudom. De ha kíváncsi vagyok rá, megnézem a könyvekben. Minek ez maguknak?

– Tetszik tudni, mi csirkéket nevelünk, de ha a szelén hiányzik a táplálékukból, akkor (talán?) egymást tépik.

Láttam Barabás Zoltánt talpon állva emelkedni az ég felé. Elsőnek olyan kérdést kapott a búzáról, nem tudta rá a feleletet.

Elkezdődött a beszélgetés 6-kor, este kilenckor indult az utolsó busz, úgy kellett kilopni a hallgatóság köréből, hogy még elérjük.

A kocka el volt vetve.

Szabad János volt a második. A biológiai központban a muslincákkal kísérletezett. Tudtam, ha a borlégy lárváját az emberre is káros vegyülettel eteti, a legyecské szárnyának mozaikjából kiálló szőrszál visszagöndörödik. Igen rövid idő telik el a végeredményig. Nem is érdeklődtek utána a gyárak. A mi hallgatóink könyökig járnak a méregben, hogyne érdekelné őket. Hatkor kezdtünk akkor is, és tízkor már elő is vehette a mikroszkópot, hogy bemutassa a muslinca szárnyát. Harmadiknak kis Nagy Pistát hívtuk. (Főszerkesztőnk fia, konzervgyári mérnök volt.) Algériában építettek konzervgyárat, mire beindult volna a próbaüzem, beütött a Ramadán. Hithú muzulmán a nyálát se nyelheti le reggeltől estig. Beleköpte a lecsóba.

Ez is érdekelt mindenkit.

Barabás Zoli szavaiból leszűrtük a tanulságot, ahogy az ősziparackot nem lehet a búzával keresztezni, úgy a tudományt se lehet szélhámossággal. Szabad

Janiéból pedig azt, igaza lehet a pedagógiának az iskolában, miszerint 45 percnél tovább nem lehet terhelni az elménket, de a négy óránál is hosszabb estünkre ez nem annyira igaz. (Virtigli TIT-előadóink ragaszkodtak hozzá leginkább, háromszor is figyelmeztetnünk kellett a hallgatóságot: emberek, valóban vége, menjetek haza.) Németh Andrászt pedig megkérdeztem, aki az első veseátültetést elvégezte, miért jó az nekik, ha Zsombóra eljárnak. Azt felelte, rangot jelent nekik is. És elnevezett bennünket ZSTA-nak. Zsombói Tudományos Akadémiának. Szabad János pedig költői szavakra ragadtatta magát: Éke életünknek.

Hogy mi közöm volt nekem mindehhez? Barátokat hívtam barátokhoz, én csak az átömlesztésben segítettem. Barátságátömlesztők lettünk tehát, később a nevünkbe is belekombináltuk. Zsombói Barátságátömlesztő Wesselényi Népfőiskola.

Csak még azt se hittük, hogy népfőiskola lennénk. Vagy csak nem tudunk róla?

Ezért pedig Bogyiszlóra mentünk. Kilencen, a TIT kisbuszával. Mert ott működött az ország legjobb népfőiskolája.

Nappal mentünk, a népfőiskola pedig esti találmány. Pedagógus házaspár vezette, ők mondták, székesfővárosi előadók járnak hozzájuk, és este az asszonyok pogácsát hoznak, a férfiak pedig borocskát, így jól eltelik az estéjük.

Akkor már tudtuk, a tudomány se pogácsával nem keresztezhető, se pedig borocskával, de hazaútban megállapodtunk, hogy az ősztől tavaszig tartó kurzus végén az „évszárót” fehér asztal mellett ünnepeljük, sőt augusztus végén piknik-félélt tartunk, ahol Rektor úr őszibarackosában fejezzük be a találkozót.

Mindkettő eltart mostanáig. Szabályos cserekereskedelem. Kitűnő előadásokért kitűnő barackot. (Egyetemista koromban az öt birka – egy balta egyenleg volt az ősemler gazdaságpolitikája.)

Ideje, hogy számokkal is dobálózzak. Heti kétszer találkozunk, ősztől tavaszig kb. harmincszor. Annyira szaporodtak a kikalapált fejű tudósok, hogy egy alkalommal kettő-három is jut belőlük. Mostanáig 210-en fordultak meg nálunk, sokan minden évben. Az agysebész Bodosi professzortól pedig kérdezte valaki, mit lehet az idegsebészetről minden évben beszélni? Gyere el, majd megtudod. (1986 óta minden évben.) Hallgatóságunk pedig 30 és 50 között.

Ismétlem: a tudósok és a sötétnek hírelt tanyaiak.

Tanyára mindig, mindenkor a legjobbat! Fejjel lefelé ültetni a palántát éppen akkora fáradság, mint fordítva, de micsoda különbség!

Miről beszéltünk mostanáig? A harmincnyolc esztendőn át? Későbbi kultusz-miniszterünk szavait átültettük Zsombóra, és igyekeztünk betagozódni a huszadik századba. Utána meg a huszonegyedikbe. Akadémikusok, professzorok, gyerekgyógyászok, nőgyógyászok, fogorvosok, történészek, matematikusok, kémikusok, atomtudósok, úrhajós-kiképzők, képzőművészek, irodalomtudósok, írók, költők, ásványtanosok, szociológusok. A relativitásról is. A kozmikus méretekről a csillagászati fekete lyukak kapcsán. A nanoméretekről is. Ismétlem, tanyán. Mindig mindenből a legjobbat! Meg-megesett, szívesen láttak volna ufóval találkozót, talpmasszázhívókat, más bugyutaságokat, de ezeket sikerült kivédenünk.

Ne keresztezzük a tudományt szélhámiával.

Zsombót a tanyai népfőiskola tette föl a kultúra térképére. Közben csatlakoztak hozzánk szatymaziak, sándorfalviak, forráskútiak, bordányiak, zákányszékiek, dorozsmaiak és szegediek is.

Akár kistérségi népfőiskolának is nevezhetnénk magunkat.

Nagy adósságunk: cigány lakosságnak még nem szerveztünk kosárfonó népfőiskolát. Annak idején a központi tanácselosztóban azt ajánlotta valaki nagyon szavas ember, ilyet is szervezhetnénk.

Cigányaink sincsenek, és kosár helyett inkább gyümölcsös ládákat használnak.

Harmincnyolc év telt el rajtunk, de ezt megtoldhatjuk az előtte lévő tízzel, hiszen a kertbarátkörre fejlődöttünk rá. Elélemedett korommal járó súlyos betegség engem már kikapcsolt a föladatsorból, de tartja még a vonalat Rektor úr, a hallgatóság és a sok nagyszerű előadó.

Hét ablaka van a tanyai kőiskolának. (Azért kőiskola, mert téglából épült.) Sötét estékben kifelé ontja a világosságot. A tanyai szellemi sötétségnek becézett átkozódás oszlatására.

Annak idején, amikor a rendszerváltásnak hírelt változások elkezdődtek, szinte mindegyik pártkezdeményezés képviselője megkeresett, és ajánlotta pénzét, székesfővárosi előadóját, ha befogadjuk őket. Lelombozódtak, amikor meghallották, hogy szegények vagyunk ugyan, hozzánk képest a templom egere is tőzsér, de nem politizálunk. Mert ha beengednénk a napi hajtépő politikát, tíz perc múlva félszeművé válna a többség. Egymás szemét vájnak ki.

Egyik valláshoz se csatlakoztunk. A megosztottság onnan is fenyegetne bennünket.

Az „unalmas tudósok” még mindig nem jutnak el hozzánk. Mindegyik arcáról sugárzik a tisztesség.

Másfél óráig szokott eltartani az előadás, rengeteg közbekérdezéssel, utána szünet, és legalább ugyanilyen hosszán a kérdés-felelet. Este tíz után legtöbbször már Szegeden lehetünk.

És a szünetben? Az orvosprofesszorok például „rendelnek”. Mert legtöbbször a klinikákon is velük találkozunk. A barátság ott is előnyt jelent. Történezzel is, régésszel is, genetikussal is. Mindenkiel, aki fárasztó napi munkája mellett az estéjét is ránk áldozza. És Nobel-díjasok is voltak már nálunk. Ámuldoztak, hogy ilyen is létezik, mi pedig az ő tudományukért lelkesedtünk.

Hamisítatlan tanyai történetek ezek, se vége, se hossza.

És páratlan.